

СТАНОВИЩЕ

за дисертационния труд на Диана Стефанова Костова на тема:

„Църквата и масонството в България през първата половина на XX век (богословско-апологетично изследване)”

за присъждане на образователната и научна степен „Доктор”

в професионално направление 2.4. Религия и теология

по научна специалност *Християнска апологетика*

представено от доц. д-р Димо Кръстев Пенков, член на научното жури,
определено със заповед на Ректора на СУ “Св. Климент Охридски”

№ РД 38–184/02.04.2019 г.

Актуалност на изследвания проблем

Като научно-богословско изследване представената за публична защита дисертация на Диана Костова е опит за осмисляне и анализ на масонството в България в светлината на църковното учение и българската църковна история от първата половина на XX в. в един подчертано апологетичен ракурс. Акцентът е поставен върху „съмненията, че представители на православния клир се увличат по масонството“ (Автореферат, с. 5). Избраната тема безспорно се отличава с актуалност и е сравнително слабо разработена в нашата богословска наука, което ѝ придава несъмнено приносен характер.

Характеристика на плана, тематичния обхват и структуриране на основните проблемни дялове

Дисертационното съчинение е с общ обем от 269 страници и е структурно разпределено в пояснителен списък на основните масонски термини, списък на съкращенията, предговор, увод, четири глави, заключение и списък на архивни материали и коментарна литература на кирилица и латиница. Посочен е, също така, и списък на електронните източници, използвани от докторанта. Дисертацията включва и 11 приложения и една таблица. След предговора (с. 8-10), в който докторантът споделя мотивите за избора на тази тема и изказва благодарности към подкрепилите я в това начинание, следва уводът (с. 11-22), който цели да запознае със спецификата и

актуалността на избраната тема. Посочена е също така изворовата база и научната разработеност на изследвания проблем. Предметно-методологичната рамка на изследването включва точно фиксираната от Д. Костова цел, а именно да разясни „истинската същност, принципите и идеологията на масонството в България“, както и да изтъкне „хипотетичните увлечения на част от висшия православен клир през първата половина на XX в. към свободното зидарство“ и съответно да се изведе ясно понятие за масонството в България, основано на направения анализ (с. 16). Предметът на изследването е „генезисът и последното развитие на отношенията между Църквата и масонството в България“ през посочения период (с. 16). Представените цели на изследователското намерение, както и произтичащите от тях изследователски задачи, са осъществени посредством използвания от Д. Костова научно-методологически инструментариум, включващ както историческия и сравнително-аналитичния метод, така и богатата гама от дедуктивни и индуктивни методи (с. 16).

В първа глава „Църквата: единство в множеството. Историческият път на Българската православна църква“ (с. 23-64) накратко е разкрит дълбокия смисъл на същността и свойствата на Христовата църква. Разгледан е, също така, историческият път на БПЦ от времето на разпространението на християнството, през Покръстването и история на Църквата през Средните векове и църковно-националните борби на българите до учредяването на Българската екзархия и нейното развитие в следосвобожденска България. Съществена част от тази глава е посветена на ролята на БПЦ за съхраняването на националната ни идентичност.

Основният фокус във втора глава „Произход, същност и история на масонството“ е поставен върху детайлната разработка, посветена на историята, светогледа и ритуалистиката на масонското движение (с. 65-121). Тук е важно да се отбележи, че не става дума само за сухо изброяване на историческа фактология, но и за опит да бъде представен богословски анализ и оценка на масонството, което придава на работата статуса „богословско-апологетично изследване“, както е заявено в подзаглавието на дисертацията.

В трета глава „Проникване и разпространение на масонството в България до първата половина на XX век“ са разгледани въпросите, свързани с проникването и разпространението на масонството в България и „феномена“ на причисляване на православни духовници и богослови към масонски ложи (с. 122-160). Направен е опит за интерпретация на този феномен, като са разгледани различни хипотези, основани на специфичната ситуация и евентуални причини. В тази глава е включен списък на видни

представители на българското масонство, сред които се срещат и имената на духовници и богослови. Така смислово трета глава въвежда към проблематиката, застъпена в следващата част на дисертацията, която е и нейното смислово ядро.

Фокусът на четвърта глава „Отношението на Църквата към масонството“ (с. 161-224) е поставен върху различията между Православието и франкмасонството, както и върху отношението на различните общности (Римо-католическа църква, православната българска интелектуална общност, на съвременната БПЦ) към масонското движение. Тук е разгледан детайлно въпросът за евентуалната „масонска принадлежност“ на екзарх Стефан I и проф. Д. Дюлгеров. Важно е да се подчертае, че дисертацията представлява само един сегмент от разкриването на тази сложна и противоречива проблематика. Да, феноменът „православни духовници и богослови, причислени/причислили се към масонски ложи“ е деликатен въпрос, към който докторант Диана Костова подхожда с нагласата да посочи работещи хипотези, разкриващи причините за това, а не да заклеймява и да дава категорични оценки, плод на предварително възприета от нея теза, както е отбелязано в заключението (вж. с. 227-228).

В края на всяка глава са направени изводи и заключения, които отразяват различни аспекти от тезата на автора. Заключениеето представя накратко основните резултати от изследването.

Използвана е богословско-апологетична литература, в която се коментира антихристиянската насоченост на масонството и се разкрива неговата окултно-магична същност.

Научната обективност изисква да отправя и някои критични бележки. В представената за публична защита дисертация на Д. Костова могат да бъдат открити множество неточности, пропуски и грешки, като неточен библейски цитат от съборното послание на св. ап. Иаков – гл. 2, стих 22 (с.166), объркан словоред (с. 184). Една от големите слабости е поместването на цитати без посочка (с. 186), както и многократното цитиране на в. „Пастирско дело“ без посочване на съответна страница (с. 185-188). Като слабост може да се отчете и допускането на явни фактологични грешки като твърдението за „преврат на 9 септември 1923 г.“ (с. 185). Тук вероятно се има предвид превратът на 9 юни същата година. Посочените слабости са лесно отстраними и не пречат на доброто възприемане на текста.

Оформяне на автореферата

Предложеният автореферат в обем от 44 страници коректно и точно отразява съдържанието на дисертацията и по същество е нейна съкратена версия. Изведените пет приносни момента на дисертацията са коректни и вярно отразяват достойнствата на работата.

Публикации във връзка с темата

Представени са три публикации по темата на дисертацията, една от които е под печат. Те илюстрират богословската грамотност и култура на автора по защитаваната тема и са поместени в специализирани научни издания.

Нямам съвместни публикации с дисертанта. Нямам принципи несъгласия с основните постановки на дисертацията.

Заключителна оценка

Като цяло дисертационният труд отразява трайните научни интереси и търсения на колегата Д. Костова, която е вложила много сили и енергия при разработването му. Положителна страна и едно от достойнствата на дисертацията е, че в нея са използвани трудове на православни богослови и апологети (като например проф. архим. д-р Е. Сапунджиев, П. Василюк и др.), както и уменията на дисертанта да работи с архивни материали и анализира широк кръг коментарна литература. Трудът има своите научни достойнства и отговаря на научните критерии и стандарти за самостоятелно и завършено изследване.

Съпътстващата документация е пълна, според изискванията на закона и другите нормативни документи, които уреждат процедурата по настоящата защита.

Като имам предвид приносните научни резултати на дисертацията и актуалността на разглежданата проблематика, убедено предлагам на уважаемите членове на научното жури да присъдят образователната и научна степен “ДОКТОР” на Диана Стефанова Костова. За настоящата процедура заявявам, че ще гласувам с „ДА“.

26.05.2019 г.

София

Подпис:.....

(доц. д-р Димо Пенков)